KÁVA TÉKA

Napút-füzetek

114.

Stanczik-Starecz Ervin

Indiánkocsma

Mapucse indiánok versei – Fordítások

Versek és novellák a mapucse népről

A mapucse nép zászlaja

A mapucse indiánok nyelve és irodalma

Etnográfusi szakberkekben is kevesen hallottak a mapucse indiánokról, hát még különleges szépségű nyelvükről, mítoszaikról és verseikről.

Az araukánok – Alonso Ercilla y Cuniga spanyol krónikás nevezte el így az indiánokat; a *rauco* szó óspanyolul bömbölő hullámot jelent – Chile IX. régiójában élnek ún. kommunidadokban. Egészen a 19. század végéig teljes elszigeteltségben élhettek a föld (mapu) che (fiai).

Már régen porba hullottak a megalitikus amerikai kultúrák, aztékok, inkák, de a mapucse népet nem tudták megtörni sem V. Károly, sem II. Fülöp katonái. Az araukánok a világtörténelem talán leghosszabb háborúját vívták három évszázadon keresztül. Pedro de Valdivia, Chile első főkormányzója ugyanolyan tehetetlen volt a lázadó indiánokkal szemben, mint az utolsó spanyol hadúr, Luis Munoz Guzman. Hiába érkeztek dominikánus, jezsuita és kapucinus hittérítők, az Ige békés terjesztői sem tudták rávenni a mapucsékat a fegyverletételre.

A közel félmillió araukán a mapudungun nyelvet beszéli. Írásuk soha nem volt, de a kollektív emlékezet megőrizte a nép történelmét, régi hagyományait. Ez elsősorban annak köszönhető, hogy a mapucséknál mindig nagy tiszteletnek örvendtek a fennkölten és igazul beszélők. S hogy az évszázadok során egyetlen részlet se merüljön homályba, a legtehetségesebb fiataloknak sok-sok éven át tanították a bölcsek, amit kell tudni a múltról, így adta át egyik generáció a másiknak a legféltettebben őrzött tudást.

A mapudungun „irodalom" tehát egyidős magával a néppel, terjedni azonban csak a 20. század elejétől tudott spanyol átírás révén.

A mapucse népköltészet az ősi szóbeli imákból meríti témáit, de manapság már fölbukkannak a versekben az életforma megváltozásával kapcsolatos életérzések is.

A mapucse líra dalszerűségének kettős a forrása: a Nguillatun (a legfontosabb araukán ünnep) alatt az asszonyok által énekelt szent imák (tayel) és az improvizált érzelmes dalok (ulon). Ez utóbbiak közös jellemzője, hogy a világi életről szólnak, de külön női szempontból (llemaken) és a férfiak megközelítéséből (ngeneulún).

Két epikus műfajt is találunk a mapucséknál. Az első az epeu, fiktív történetek a nagy mítoszoktól az egyszerű állatmesékig. A másik a nütram, melyekben a leghíresebb toquik (törzsfők háborúk idején) valóságos tetteit beszélik el.

A mapucse szájhagyomány által megőrzött mítoszokat, imákat, költeményeket, igaz történeteket a német Rodolfo Lenz és két kapucinus szerzetes, Félix José de Augusta és Sigfrido Fraunhaust kezdik átírni spanyolra és lejegyezni a 19. század végén.

A mapucse költészet előfutára Sebastian Quepul, aki a hatvanas évek közepétől jelentkezett nosztalgikus és hontalanságot kifejező verseivel. Őt követték a „mapucse irodalmi felkelés" legismertebb alakjai: Leonel Lienlaf, Lorenzo

Aillapán és Elicura Chihuailaf. A „lázadókra" a heterogén szövegek jellemzők változó ritmussal és sorhosszúsággal. Két nyelven, mapudungunból átírt formában, illetve spanyolul íródtak, s témáikban szorosan kötődnek a természethez és az ősi mapucse kultúrához, hagyományokhoz.

Chihuailaf ma már a mapucse költészet nagy öregjének számít. Műveiben gyakran szerepel a kék szín, ezt így indokolja: „Még gyermekkoromban hallottam, hogy az első mapucse lelke a kék végtelenből érkezett a földre. Halála után egy folyón átkelve eljut a kék országba, ősei földjére. Ez a szín nem létezik földünkön, kivéve az égboltot. A vizek és a virágok is tőle kölcsönözték kékjüket. Talán ezért szeretjük oly hosszasan nézni a horizontot."

Elicura Chihuailaf neve is kész költemény, pedig nem felvett művésznév. Elicura mapudungunul áttetsző követ jelent, a Chihuailaf szó pedig tó felett lebegő párafelhőt.

Leonel Lienlaf 30 esztendős korában így beszélt küldetéséről: „Igyekszem bebizonyítani, hogy népem igenis él, és nem csupán a múzeumokban kiállított poncsókban és kultrunokban (szent sámándob). A beszéd a mapucse költészet alapja, művészetünk is inkább tapasztalati. A chilei társadalom ezzel szemben inkább irodalmi, mivel költészete nem rendelkezik szóbeli közvetítőkkel. A mapudungun gazdag, érzékelhető kifejezést tesz lehetővé. Mapucséul a *légzés* szót is hangutánzóan, a légzés mozzanataihoz igazodva ejtik ki *(tru-ke; tupi-u-ke).* Mi fizikailag is ki tudunk fejezni dolgokat."

Lorenzo Aillapán földjének műveléséből és kézművességből élt, majd ötvennégy évesen írt versével elnyerte a Casa de las Américas díjat. Ez a költemény is a madarakról szól, mint legelső verse, amelyet még a maga készítette tintával írt Puerto Saavedra melletti szülőfalujában. Intelligenciája és kifejezőkészsége felkeltette egy üzletember figyelmét, aki saját költségén Santiagóba küldte tanulni. Járt a műszaki egyetemre, s németül és angolul is megtanult. A város nagy jövővel kecsegtette, de ő hazatért a *kommunidad*ba. Ezt követően határozta el, hogy felkutatja népe megmaradt emlékeit: „Elindultam felkutatni, hogy igaz-e az a feltevés, mely szerint a mapucse írás soha nem létezett. Furcsának tartottam, hogy egy olyan művelt nép, mint a miénk, ne hagyott volna maga után írott emlékeket vagy írásos emlékműveket. Miután a VIII. és X. régió területeit bejártam, arra jutottam, hogy a szőtt öltözeteken jelképes és logikus rendszerbe foglalható motívumok fedezhetők fel. Igen nagy valószínűséggel létezett képírás népünk körében. Egyik fő célom, hogy kidolgozzam segítőimmel a mapucse ábécét. Saját írásjeleket fogunk használni, egyetlenegyet sem veszünk át más nyelvekből."

Nehéz elképzelni, hogy az az ember, aki a földjét műveli, kézműveskedik, mapudungunt tanít idegen papoknak, és a térség fejlesztésén is fáradozik, hogyan szakít időt az irodalomra. Erre ő ekképpen válaszol: „Úgy, hogy röviden írok. Mi, mapucsék kevés szóval sokat tudunk kifejezni. Főként a természetből vesszük a példáinkat. Úgy teremtünk hasonlatokat, mint azok a feltalálók, akik a halak formáját megfigyelve hajókat építettek."

1994. május 5. és 7. között chilei és mapucse írók, költők találkoztak a temucói Ñielol-domb tetején. A sok érdekes hozzászólásból messze kiemelkedtek a mapucse Nicanor Parra felszólalásszerű szabadversei, melyek értékét az is emeli, hogy improvizált szövegekről van szó.

Elicura Chihuailaf

Álmomat a reggel harmata hozza

Álmodom, hogy ősapáim fényében fürdök
a Rio Jénóban,
közben ezüstasztalaikon pihennek edényeim.
Álmodom, hogy átkarol
a lebegő babérhéjfa,
szellő szűri susogását.
Álmodom a vízesésben állva,
hogy a vén sámánok tanítanak dalaikra:
a bölcs tanul a földtől.
Őseim szólítanak…
Megálmodom álmaimat, édes dédanyám, ott fenn,
a hatalmas, sziklás mennyben, tudod te jól.

De mi ez a kés, ezek a lobogó zászlók
és a szememben ez a vad derű?!
Szent lajtorjámat felállítom, és táncolnak,
csak táncolnak a pumaszemek, a bűvölők.

Leonel Lienlaf

Alkotás

Összehordta csontjaim a pampa,
egymás mellé sorba helyezve,
majd lelkemet formázta
magával egybegyúrva.

Kérlelt a pampa, daloljak neki
a végtelen költészetről,
utána kiűzött
a csillagok mennyköves tüzébe,
és szólt: ott föleszmélhetek.

Lorenzo Aillapán

Traytrayko[1]

Traytrayko az élet, a szerelem-boldogság,
két sebes vízfolyás,
melynek íve, hajlata akár a női lábé.
A Chol-Chol és a Cautín
áradó hullámait egyesíti,
így születik a zúgó Imperial, a folyó,
ami Saavedra felé tajtékzik,
hogy a végtelen tengerbe ömölve
végül
az óceánnal tovahömpölyögve
bejárja az egész világot.

Traytrayko sohasem nyugszik,
csupán az örök idő vetekszik tehetségével,
dúsgazdag vize mézet és magvakat úsztat ölén,
megannyi állata, tápláló teje
ifjúvá tesz minden teremtményt
a tengerbe omló álmodozó folyómedrek
természet szülte szűz erejével.

Nicanor Parra

A bírálóbizottsághoz

Nézzétek el nyelvtani hibáimat,
bár én is „vizsgázni jöttem”, és kérem,
nehezeket ne kérdezzetek.

Én csak egy vén tékozló vagyok. Igen, tudom.
De ne gúnyoljátok ki indián mivoltomat.
Mert nemzetségemre büszke vagyok!

Feledékeny,
hálátlan is vagyok, elismerem,
de *janakona* az nem.

[1] Mapudungunul, évezredes vízesést jelent

Lusta, tolvaj, részeges kötekedő,
haszontalan hülye, korlátolt
baloldali anarchista,
vagy akár CIA-spicli – ám legyen.

Vágják csak a fejemhez az összes megbélyegző jelzőt,
hiszen szent joguk van rá – annyi szent!

Egyszer úgyis elszámolunk mindennel,
kivéve a janakonás dolgot,
kivéve ezt, mert ennek jelentése:
fajának imádója, fajának eltökélt híve.

Nem tudom, nem értem én…
Része vagyok egy eltűnt világnak,
s még mindig hiszek valami izmusban,
Istenben és sátánban.
Én is csak egy vagyok azon vén szívós bolhák közül,
akik összekeverték az Embert az Istennel.
Szívére hallgatva,
tegye fel a kezét, aki merész!
Egyhangúlag elfogadva!
2000. január elsejére
Temucóban lesz a határ magja!

Mai Mai Peni
Chi Chi Chi
Le Le Le
Mapocho de Chile!

Vannak mapucsék és mapucsék is...

Különböző fajtájú mapucsék vannak,
Attól függően, hogy miként fogadják el mapucséknak őket:
Fajta szerint, származás szerint?!
Élnek, kevesen, hál' Isten, vagyon szerint!
És családi körben merengők,
És vagyok én is, személyesen,
Saját akaratomból lettem mapucsévá.
Apám a Nap,
Anyám a hegyoldalban csordogáló patak,
A hegyoldal fényes kígyója.

Most is szabadon szólhatok és kérhetem,
Tekintsenek mapucsénak – mindenféle megfontolás nélkül!
Természetemtől fogva lettem mapucse,
És kétlem, hogy akadna nálam bárki mapucsébbbb…

Mapucse Miatyánk

Ngenechen Atya, ki az arany rukában ülsz,
S hallgatod fohászainkat, meghajlok előtted,
És a régi idők macsiai előtt.
Nem hagytam el földemet, családomat, népemet.
Rád várok, Ngenechen Atya,
Amikor fölhágok a hétfokú Revére,
Mutasd meg az utat!
Én mudait adok néked inni,
És a lelkemet enni.

(Elmondta Curileo sámánasszonya, 1993. dec.)

Mi Atyánk

Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben,
nyakig mindenféle problémában,
ráncba vont homlokkal,
mintha csak afféle mindennapi átlagember volnál,
ügyet se vess már mireánk.

Megértjük, hogy szenvedsz,
hiszen nem bírod rendbe rakni a dolgokat.
Tudjuk, hogy az Ördög nem hagy nyugton,
lerombolja azt, amit építesz.
Kinevet téged,
mi azonban veled sírunk.

Mi Atyánk, ki ott vagy, ahol vagy,
hűtelen angyalok körében
ugyan-ugyan most már
ne szenvedj többé miértünk,
szedd össze magad, és vess végre számot
azzal, hogy Isten is tévedhet,
s mi mindent megbocsájtunk.

(Majtényi Zoltán fordítása)

Mapucse nagyima

„Atyánk, ma térdre hullunk előtted. Esedezve kérünk, bocsáss meg nekünk, hogy el ne pusztuljanak a fiaink.

Esőért fohászkodunk hozzád, hogy teremjen a földünk, hogy jószágunk legyen.

Parancsolj az esőnek, te aranyfejű nagy férfiú, meg te, nagy hatalmú asszony.

Könyörgünk hozzátok, nagy hatalmú öreg istenek.

Segítsetek minden dolgainkban. Gyámolítsatok, hogy semmi baj ne érjen bennünket.

A magasba nézünk, kétszer is térdre borulunk.

Aranykés, parancsold, hogy betegség ne sújtsa fiainkat.

Az égben lakozol. Minden a Te műved. Temiattad állunk itt mindahányan."

(Reinaldo Lomboy chilei író gyűjtése a Bío-Bío folyó környékéről, Fohász Nguillatun idején, 1946)

Indiánkocsma

A mapucsék alig szólnak, föld-csendesek.
A piacon is némán árulnak csilit, tejet, pumafejet.
Al Troncal nevű helyet mindenki kerüli – az ő helyük.
Csak naív bolond magyar téved be ebül.
Argentin fiú söpri a forgácsos padlót félkegyelműn.
Jó a szíve, elém áll, nehogy beljebb lépjek már.
Ketten várnak a pult előtt, én jöttment harmadik.
Csicsa lesz! – erős almabor, felét az isteneknek öntik.
Kemény bogárszemek rajtam: hogyan szólalok meg!
Wecha chu, ugyanazt kérem. – Nevetnek vadul.
Körbevesznek. Honnan szabadult ide?
A vulkánokon túlról. Kis országból.
Mi, mapucsék itthon vagyunk!
Az arcukon a lemondás ezernyi varas gondja
És csendes, szilaj erő, égbe támaszkodó tekintet.

Leülök végre. Engedik. A piacon, odakint, senki.
Spanyol nem győzte le őket soha, se idegen betegség,
Sem éhség, hideg, földükre szorított magány.

Söprik a piacot, iszom a Csicsát,
S a szemétdomb tetejére dobnak egy fehér szőrű kutyát.

(1993. dec., temucói piac, Lautaro utca)

Vadul tartott vad föld

(1994, Magellán-szoros,
Punta Arenas)

A mapucse indián forgat az ujján egy fakarikát
némán a tűzbe nézve. Idegeid szálát körmönfontan fonogatja.
Kihagy – cserébe engedi az éhségtől őrjöngő ebek pokoli hangját szívedre.
A sötétben is látja kihűlt-fehér arcod.
Dohánnyal kínálom. Elveszi. A kezét utána a tűz fölé teszi.
Nem mintha fázna. Az idegen ember bajait égeti magáról.
Közel az öreg Jaima-vulkán. Fúj jeges lehelete.
A mapucse nem mozdul. A kezem gémberedik, lilul.
Föláll. Elmegy. Éjfél lehet.
Lángol az égen a Dél Keresztje.
Éhség, hideg, nyomorúság az enyém, mint az övék félezer éve.
Gunnyad a tűz, szívom a kapadohányt szédülten.
Csirojemadár sikoltozik – puma van a közelben.
Köpködök. Ezer hitvány nap fut át rajtam,
még a veszett kutyák is csendesülnek.
Ki a sivatagba. Tépjen szét, ha kedve tartja.
Jön is. Megfogja nehéz vállamat. Otthagy. Nincs velem már gondja.

Gondolok jó pásztorra, vízre, óborra, mezőre, csendes esőre.
Csak semmi hamisra, hogy elérjen hozzám a hajnal világos vize.

Az araukán

Lorenzo Aillapán mapucse táltos-költőnek

Elnézem a vaksi, hunyorgó szemű öreget,
fogatol, a ló szájába nyúl, sebet keresve, porcikáit tapogatja a vén gebének,
szügyét gyűrögeti, bírja-e a szíjat? Vadul néz bele a napba, s hümmög.
Sem asszony, sem hús, sem bor, sem meleg zug már nem vonzza.
Áll talpig páncélban, láthatatlanban, mint sziklaszál Lautaro, Caupolicán –
meztelen testüket a dárda sem járta át.
Úgy látom, nem ijed meg ő veszélybe húzó szellemkezektől…
A spanyol szóval csak labdázik. Reszket Valdívia, a hódító,
még a túlvilágon is fázik, ha az araukán ráköszön.

Indiánkő-litánia

Világban rejtőző feketén égő kőszív
Emelkedő jéghegy hasító fénye kőszív
Száraz homokban hánykolódó kőszív
Mocsárban ragadt, süllyedő kőszív
Béna vének szembogara kőszív
Eltompult tekintetbe zuhanó kőszív

Édesen ébresztgető láthatatlan kőszív
Igaz mesét suttogó altató kőszív

Cserepes ajkú kőszív
Édes szegfűszeges bor kőszív
Húsvéti rozmaringillatú újbor kőszív
Fügebor vörösébe áztatott kőszív
Megszurkált zöld dió vére kőszív
Mézes habzó kukoricatej kőszív
Elmúlásillat borostyán sörbet kőszív
Kiáradó kiapadt kút kőszív

Megbocsátó sejtelmek kőszív
Bűnbánat sóbarlangja kőszív
Szívgörcs rémület kőszív
Szeretetlenség szederje kőszív
Lélek égszakadás kőszív
Alvó halak álló imavize kőszív
Körbeúszó imátlan árnyak kőszív
Elhajított kő vak csobbanása kőszív
Megváltó maghasadás hajnal kőszív
Magány mosolygó obeliszkje kőszív

Atyátlanságba repedezett kőszív
Aranyáramú szúrhatatlan kőszív
Vassarkantyúval ölt gyermek kőszív
Telihold derével dermesztett kőszív
Fonnyadó múmiahold kőszív

Kéretlen kérdező kidobott kőszív
Beteg savanyúkenyér-testű kőszív
Romlott hideg húsú kőszív
Kivert kutya beteg nyála kőszív
Senkiben nem hiszek félelem férge kőszív

Kardmarkolatú imaszorítás kőszív
Eltemetett város lelke kőszív
Magosban lakozók párája kőszív
Régi szeműek áldozata kőszív
Vágytalanság váza kőszív

Pusztában lakozó szél kőszív
Pusztában halmozó szél kőszív
Pusztában ragadozó szél kőszív
Pusztában hahotázó szél kőszív
Senki sem győzött le soha zúgású kőszív

Őslakos őszi szántás szemgödre kőszív

Eltévedt indián gyermek kódexe kőszív
Kiolvashatatlanul olvasható kőszív
Földbe nem markoltál kényeztetett kőszív
Magot nem vetettél várakozván kőszív
Esőért nem imádkoztál kőszív
Pumával nem harcoltál kőszív
Lábad nem ment magától kőszív
Gyerekedet nem etetted sír-agyaggal kőszív
Tornyos hegyekben nem haltál meg állva kőszív

Hol vannak a mokány lovak kőszív
Ki ismeri még a hágókat kőszív
Melyik szellem segít az égi tavon kőszív
Ki rakhatta az éji tüzet kőszív

Kelet csermelycsevegése kőszív
Keletről lehelő kőszív
Őskelet mellkas-kereplése kőszív
Kelet kelevéze kőszív
Kelevéz vére kőszív

Mindenütt táncoló meghajoló imádkozó kéregető
ő mosolygó mosdatlan
megalázott
hálaadó
porhamu
büdös
koldulócsészés
rongykupac
poronty
kőszív

Zátony

Nicanor Parra, mapucse költőnek ajánlom

Vagyok
Nap mint Nap
Arcul vág folyó vad vize
Torkon ragad

Állok
Ordas este
Féktelen fényű hajnal
Isten mohás
Lágy szíve
Semmit nem tudhatsz
Életem
CSEND
Zúgó rend
Jobb vállam véres bal vállam
Lemegyek a fegyverházba
A folyó legaljába
Itt az ólomvárban
Nincs víz
Megnyitom a zárak zárát
Lesz tűz

Fényemlék

(Chile, Curileo, 1993. dec. 24.)

Esővarázslás a mapucse indiánoknál

Rejtélyes völgy mélyén fekszik a Szent Kör.
A régi ősök járnak itt friss, zöld gallyakkal,
még napkelte előtt metszették a bódító illatú
eukaliptuszokról, babérhéjfákról, kanélókról.

Madáremberek táncolnak a Kör szívében:
pitvarból kamrába, kamrából pitvarba
zúdul az ősi vér. Így adják át egymásnak a helyet:
táncos olvad a titkos ürességbe, béke ül a másik szívére.

A Varázskör szélén családok tüzei gyulladnak.
Lobogó fénygyűrű fölé
roppant csend-karika ereszkedik alá.

S ott közelegnek a lándzsás-lobogós varázsfuttatók!
Fénylik a lovasok arca. A távolban még súlytalanok
az óriás csődörök és loboncos kancák úsznak a légben.
Az Aranytollú Madár a Kör közepén leroskad.

Megreped az ég a sámándobok kérlelő hangjától.
A lándzsások testközelben, de már bronzba öntött
harci paripákon, földet kapálva, horkanások közt dübörögve.
Eláll minden szív. – Szilaj eső ered el, gyökeret kereső.

Eső

Mawn	Eső	üvölteni kellene
Mawn	Eső	üdvözítő hangon,
Mawn	Eső	hogy megbocsásson
Traytrayko	Örök Vízesés	Lehetetlenség
Wénumapu	Az Égbolt Kitágult Pupillája	Képtelenségnek.
Chénen	Az Égbolt Mélye Keleten	
Wün	Fehérlő	Csillog a ritmus,
Llonoll	Ünnepi Áldozatbemutatás	fölpattogzik a mag héja:
Weupinrewe	Ima A Szent Létrán	szétperegnek
Mawn	Eső	végesség talányai.
Mawn	Eső	nem tört szét,
Mawn	Eső	nem is állt össze: esik.

(Vilcún, 1994 januárja)

Találkozás Lautaro Feichivel, a legtiszteltebb földművessel

(Vilcún, 1994 februárja)

Minden hét szombatján a temucói piacon és környékén tekeregtem. Vonzották gondolataimat, zsigereimet és legrejtettebb ösztöneimet a koszos kocsmák, kántáló árusok, perpatvarok, félig-meddig megnyíló sorsok villogó képei; a hangzavarban is jól kivehető ritmikus, egyenletes pulzálás, a szerves szemét, a szennylé kanálisba csorgó lassú patakjai; az ecetes vízzel frissített marhacombok, disznó- és birkafejek, ismeretlen óriáshalak vonagló teste; meleg földszagú zöldségek, fűszerfüvek, herbák, gyümölcsök dáriuszi halmai. Mindezek fölött zöldarany legyek csapatai keringtek, és szúrós-édes szagok párás felhői gomolyogtak. Kerestem valakit a büszke arcú, nyájaskodó, szervilis és szeretettel hívogató árusok között… – közben folyton-folyást zengett a harang a közeli korhadó fatemplomból, az a kicsi, mintha a Szent Péter-bazilika összes harangja szólna… Ki tudja, tán Máriáért, a Gyertyaszentelőért zeng így február elején, azaz értünk… Nos, ily háttérben, erős káposzta- és tejszagban találtam rá az új Lautaróra. Azért írom, hogy új, mert akiről a nevét kapta, a legnagyobb mapucse harcos vezér neve. Miatta adta föl a véghetetlen hatalmú kasztíliai Károly a további harcokat a mapucsékkal szemben.

Megyünk a Troncalba, a piszkosnak titulált indiánkocsmába, ahol – első látogatásomat kivéve – mindig jól éreztem magam, s a mapucsék is lassan megszokták a csendesen ivó fehér gringót.

A vilcúni sámánasszony, macsi segedelmével találtam meg Lautarót, kinek második neve (nem a családneve, mert azt ők nem mondják meg) azt jelenti: sas, amelyik nem engedi el áldozatát.

Szóval, útban a Troncalhoz hirtelen megtorpan.

– Mi a poklot akar? – mered rám rémisztően.

– Kértem a macsit, hogy mondjon valamit a sámánlétrákról, a rewékről, erre önt ajánlotta, mondván, hogy ön a legkiválóbb földműves…

Nagyot fúj, de nem mozdul. Bántóan vizslat, s mintha morogna is valamit. Alig hallható.

Keményen csapja le az almaboros poharat. Megmutatja két hatalmas, kérges tenyerét.

– A rewékről nem lehet beszélni – szögezi le. – Azok a múlt oszlopai.

– Értem.

– Semmit sem ért. Ismerem az idegeneket. Csak okoskodnak, és a pénz az istenük.

– Igaz. A többség ilyen. Jól látja. Én szegény ország fia vagyok. Tudom, mi a szenvedés, szegénység…

Elkapja a jobb csuklómat, s bitangul megszorítja.

– Lehet, hogy nem hazudik, de mégis rossz érdek vezérli…

– Ne törje el a kezem, mert evvel írok – mondom, és a „sas” elengedi áldozatát, minek örömére azonnal kérek friss almabort.

– A rewék megfejthetetlenek – dől megnyugodva hátra a széken. – Az ősök szellemei. Azt tesznek, amit akarnak. A macsi sem tudja, mi következik el, amikor föllépdel a hétfokú szent létrán. Az első lépcső megnyugtató, de lehet, hogy a másodiktól megborzad…

– Léleklépcső, igaz?

– Jól mondja az úr, de a mapucse szívét nem látja. Az csak a harmadik, negyedik lépcsőnél fényesedik föl oly igazul, hogy néha megvakítja a macsit is, mások meg ne is kerüljenek a rewe közelébe sem.

Iszunk. Lazul valamennyit a „sas” fogókarma. Sokáig nem szólunk. Jó a csend.

– Miért mondta a macsi, hogy magához jöjjek?

– Körmönfont maga, de én értem, mire akar kilyukadni. Kevés leszek, mint egy félmaroknyi föld.

Fölkapar a talajból, összegyúrja keményen, s a kezembe adja. Szétomlik a tenyeremben.

– Látja, nem fogta össze, szétesett. Ez a rewe, ami mindent összetart.

Ülök gunnyadva, magam elé bámulva.

– Kisgyerek voltam. Apám ostorral megvert. Igaza volt. A húzó fekete bika száját fölsebesítettem a szíjjal. Büntetésként kihurcolt a régi rewék földjére, ahol az ősök őseinek szellemei laknak. Rákötözött a legnagyobb rewére, s ott hagyott villámlásban, vad esőben. Nem tudom, mi történt, mert rókák, pumák közelítettek, szagolgattak, s a végén meghagytak. Ez a rewe. Többet nem tudok mondani róla. Elégedjen meg ennyivel.

Lélekszűrés a mapucse indiánoknál

Dél-Chile, Vilcún, 1993. dec. 15.

A mapucsékhoz, a föld fiaihoz – magas kiváltságképp – egyszer bekerülhettünk a feleségemmel. Némán ültünk a rukában, a nádfalú házban, a szabad tűz mellett. A mapucsék nem mosolyogtak, de éreztük, hogy vidámak. Néztük a tűz meggypiros parazsát. A fejünk fölött szárított lóhúsdarabok lógtak.

Valaki a ruka egyik sötét zugából mély hangon ének-dörmögésbe kezdett. A macsi meg-megpiszkálta a tűz zsarátnokát, s a fölszálló szikrákat az emberek arcába fújta. Így vizsgálta a lelkeket. Senki sem hajtotta le a fejét.

Amikor hozzánk ért, a tűz széléről forró hamut kotort ki, s a jobb markába szorította. Mindketten fölszisszentünk.

– Fáj nektek? – nézett ránk fürkészőn.

Én megzavarodtam, mert nem értettem, mire gondol. A saját fájdalmára, vagy a miénkre? A feleségem bólintott.

– Te szeretsz repülni, de a férjed éhes, és a lóhúsra gondol – mondta a varázsló, s a hamukupacot a lábunk elé szórta.

Karácsonyi fehér folyó

Vettünk a fővárosban, Santiagóban, a szabadpiacon egy élemedett Szamurájt. Eléggé használt volt, néhol pergett le róla a négyszeres festésből valami, de mégis keményen tartotta magát. Tünde ellenezte az üzletet, mert a francia és a jenki kocsik híve volt, de beadta a derekát. Mondtam, hogy Dél-Chilében fillérekbe kerülnek az autószerelők, s ha lerobbanunk, hamarost megjavíttatjuk az öreg japánt. Elfogadta, ittunk rá egy Piscót, amit kiköpött, pedig mangólével kértem. Imádta a mangót, legszívesebben egy kádnyiban fürdött volna minden reggel.

Nem milliomos őrültekként kerültünk a világ másik felére – dolgozni mentünk, csak épp úgy hozta az időjárás meg az egyetemi beosztás, hogy hat hónapot hagyott nekünk, hogy száguldozzunk a Csendes-óceán mentén vagy tízezer kilométert. Persze ez olyan hosszú út, hogy még Isten sem engedte, így két részletben adta meg a nagy Kreátor a vándorlást.

A Kárpát-medence közepén találkoztunk Tündével. Mindketten lazák, könnyedek: harminc körül. Szerettük nagyon az életet, amit akkoriban kevesen mondhattak el a vasüzemekben meg az idióta munkahelyi megbeszéléseken, de nem cseszem el negyvenkét év visszapolitizálásával ezt a történetet, bár elmehet ez az emlékezés magától is, ha nem így tervezte az utókor, s a rá emlékezők – akkor omlik a semmibe. Legyen meg a sorsa!

Már húszéves koromban az öreg komcsi „nagyírók" terpeszkedő pofázása ette a májamat, hogy a prózai írásoknak milyen a klasszikus szerkezete; régen is köptem rájuk, ma is, hogy mit mondanak.

Szóval, Tündével összejöttünk, absztinens volt, én meg borozós, és mégsem támadt közöttünk kibékíthetetlen ellentét, mert megvolt a Mag. Ezt nem magyarázom, mert félresiklik előbb vagy utóbb az egész. Röviden: boldogok voltunk, nem retrospektíve... mangólével. Csak akkor még ennek a gyümölcsnek a nevét sem hallottam. A mangó megmaradt nála, nálam meg a jó bor.

Nos, visszakanyarodva, vagy inkább előre – Szent Ágoston húsz évig töprengett az idő lényegén, pedig azért nagyobb kvalitásnak tartom magamnál. (Ezen a téren!) Nem nagyon tudjuk megmondani, mi is a visszakanyarodás az időben, mert a végén, amit az ember talált ki, egysíkúvá lészen.

Az Aeroflot gépe, ez volt a legolcsóbb, úgy bukdácsolt az óceán felett, mint egy törött szárnyú albatrosz, nem Baudelaire szerencsétlen sorsú madarára gondolok, annál jóval szégyenletesebb gépezet: néhány tucat légörvény, motorleállás, vízbeömlés (?), de hozták a vodkát, s az utazóközönség vedelt, mert maga alatt csak vizet látott. (Ez is oka lehet az orosz alkoholizmusnak...) Kész csodának számított, hogy másfél nap alatt landoltunk Szent Jakab városában. Rögtön hálát is adtunk a főapostolnak a róla elnevezett székesegyházban, hogy elértünk Santiago de Chilébe.

Én nem kértem a cipőpucolást, mivel szandál volt rajtam, de a mucsácso bőröstül barnára fényezett, elégedett is volt magával. Tünde Mistrált olvasott, a Nobel-díjast, és jót nevetett a fehér bőrű, nordikus lengyel bebokszolásán.

A szívem fájt, persze, próbáltam imádkozni, s ekkor a templomi főhajóból, ahová egyébként sem voltam érdemes, a bal kis hajóba szólítottak. Nem ember, nyilván, csak nem tudtam, ki lehet, hiába az angelisztika. – Ott Szent Mihály fogadott márványba faragva. Épp megvakította a sátánt, de arcán megmagyarázhatatlan értetlenség. És ott állok a félszürkeségben, Tünde nélkül, hallom, hogy ezer évre meg lesz köttetve a letaszított, és most mit csináljak, mert ver erősen belülről a halál szele, közben hallom: „No subida…" Ne emelkedjetek magasra, és vége, aztán teljesen megnyugodtam, izzadság, vér, lihegés, depresszió elmúlt. Tünde mélyen imádkozott, s akkor szikrázott át az agyamon, szívemen, lelkemen, hogy Tünde agyonajnározott angyala: Szent Mihály. Csak megköszöntem, nem is csodálkozott, továbbra is a stallumra hajtotta a fejét, hosszú haja elfedte, mint minden angyalt, ha emberi hangon szólal meg.

Vártuk sokáig a jobb időt – el is jött, bemásztunk a vén, de végtelenül erős japán Szamurájba száz könyvvel, jegyzetekkel, térképekkel, és száguldottunk dél felé az óceán mellett tán száz méterre. Láthattuk volna a kegyetlen konkvisztádorok hajóit innen, csak 500 év választott el tőlük… Araukánia nagyon messze volt, ahová tartottunk, de soha nem unatkoztunk. Az óriás víz parázslott, zöldellt, foszforeszkált, hajnalonta ólomtükörré változott mellettünk. Az alkonyati fényekben sötét és világos árnyak tűntek fel a vízfelszín közelében. Hol halrajoknak láttuk őket, hol óriásmedúzáknak, de rá kellett jönnünk, gyors és bizarr alakváltozásukból, hogy arra hasonlítanak, amit szeretnénk látni. Tünde óriáscsecsemőt látott lebegni, meg fényesen forgó grafitgömböt, én meg egy mélybe vezető fehérmárvány lépcsősort. Egyikre tudtuk a választ, a másikra nem – egészen jó arány, mert alig tudunk valamit az életről. A Jaima-vulkánról sem tudtunk semmit, csak jóval később.

Araukánia határán megálltunk késő este egy kék-fehérre festett, rusztikusan ácsolt kivilágított panziónál. Éjszaka nem vezetek „füvesen", mondtam, mert ezer kilométer lepergett alattunk már. Egyedül a Szamuráj nem panaszkodott.

A panziónak különös neve volt: „Bosque de océano", Az óceán erdeje. Még bejelentkezésünk előtt kérdeztük a recepcióst, honnan ez a különös név. A fiatal férfi mosolygott, és annyit mondott, reggel majd az emeleti szobából kinézve választ kapunk kérdésünkre. Egy egész lakosztályt adtak, amin csodálkoztunk, hisz csak egy szolid szobát kértünk. A tulajdonos kedveskedése volt ez, aki a földszinten koktélozott, s kedvesen invitált minket az asztalához. Udvariasságból ittunk mi is egy pohárkával a társaságában, de mondtam, ezer kilométer van mögöttünk, mire kedélyeskedve felvezetett minket a nyikorgó falépcsőkön, közben igen nyájasan az után érdeklődött, mi az úti célunk.

„A temucói egyetem. Ott fogunk tanítani, s időre oda kell érnünk…" – mosolygott rá kényszeredetten Tünde. A joviális, üzletemberszagú férfi lakáji alázattal hagyott magunkra jó éjszakát kívánva. A forró zuhany után szinte ájultan zuhantunk az óriási, ízléstelenül faragott és bearanyozott franciaágyra.

Mivel ébresztést nem kértünk, dél körül tértünk magunkhoz. Szinte ösztönösen az óriási ablakhoz léptünk. Az óceán oly nyugodt volt, mint egy csende-

sen lélegző, hosszan elnyúló titokzatos élőlény. Halk, monoton létezése a világ legmegnyugtatóbb látványa. Jártunk tengereknél is, de az óceán egészen más, szavakba nem önthető a különbség. Talán az óceánnak nincs is partja, sem földön, sem égen... A tenger meg valahol elömlik a semmibe...

És egészen közel a panzióhoz észrevettünk egy vízen ringatózó hosszúhosszú, keskeny zöld fátylat. Mi lehet? Kint a parton megdöbbenve láttuk, hogy végestelen-végig az óceánban fenyőerdő nő. Irdatlan fák. Gallyaik közt fényes testű halak úszkáltak. Suhogást is hallottunk. A víz alatti szél hangját.

A diszkrét, fiatal recepciós mesélte el, hogy 1961-ben borzasztó földrengés rázta meg ezt a vidéket, s több tíz kilométer hosszan a part sziklástul, erdőstül, mindenestül az óceánba szakadt. De minden tovább él a hullámok alatt. Érthetetlen, mondta, senki nem tudja megmagyarázni.

Ebéd előtt a tulajdonos körbe-körbejárta az asztalunkat porcelánmosolyával, ajánlgatott tucatnyi, számunkra ismeretlen ételt, végül a „Piján tüzénél" maradtunk, melyről oly sok mindent mesélt, hogy el sem tudtuk képzelni, miféle étel lehet. „Tudják, Araukánia legnagyobb vulkánja a Jaima, 3300 méter magas – magyarázta a panziós. (Két pincér folyvást szervilisen bólogatott mögötte.) – Az ott élő mapucse indiánok szerint Piján isten robbantja fel a hegyet, ha úgy tartja kedve, de ő duzzasztja meg a folyókat; sziklákat csiszol fényesre a nyelvével; a vadállatoknak enni ad, s a szelet a hajába köti fénylő dísznek." Mindezek után az étel csak isteni lehet, gondoltuk. Csakhogy az isteneknek egészen másféle az ízlése, mint a halandóknak. Nem tudtuk megenni. Erős, édes, savanyú, keserű, dohos, halszagú, sós, erjedt, füstös...

Minden benne volt, ami az életben is létezik, csakhogy hirtelen a gyomor nem birkózik meg a túlzott sokféleséggel, mint ahogyan a lélek sem a hirtelen rázúduló csapásokkal, segítségekkel, bizonytalanságokkal és bizonyosságokkal, mert eredendően az egyszerűség talajából sarjadt, teremtetett.

December 23-a kora délutánján már a mapucse indiánok földjén dübörgött a terepjárónk. Percre pontosan, ahogyan Araukánia földjére értünk, szakadni kezdett az eső. Esett, esett – vigasztalanul. Húsz-harminc méternél messzebb nem láttunk, pedig négy reflektor világította meg előttünk az utat. Hatvanas sebességnél nem mertem többel hajtani, pedig még 700 kilométer állt előttünk, hogy elérjük Temuco városát. Megállni nem mertünk, mert a vendéglős búcsúzáskor említette, hogy tele van a vidék szétszórt indián falvakkal, köröttük kiéhezett kutyák falkái. Nem kiéheztetik őket, hanem gyakran nekik sincs mit enni. Így védekeznek az idegenek, a winkák ellen.

Így tanultam meg az első indián szót. Tehát, winkák vagyunk. Próbáltam gyorsítani a tempón, de amikor egy enyhe kanyarulatnál majdhogynem szakadékba zuhantunk, visszavettem a sebességet. Vaksötétség vett bennünket körül, mintha a semmiben repültünk volna. Tündét kértem, hogy nyúljon hátra egy üveg Piscóért, mert halálos fáradt vagyok; ég a szemem az erőltetett figyelemtől. Jót kortyoltam a szőlőkacs-pálinkából, s fellélegeztem. Éjjel 11 óra volt, s még 200 kilométer állt előttünk. Tünde láthatóan félt, úgyhogy beleerőltettem néhány korty szeszt. Némileg megnyugodott. Adtam neki feladatot, hogy ne a fekete utat nézze mereven. Nem tesz neki jót. Mindig is hajlott a depresszióra.

„Keresd meg a város térképén, hogyan jutunk a katolikus egyetem lelkigyakorlatos házába, ahol megszállhatunk, hogy Temucóban már ne téblóboljunk",

kértem, s ő lelkesen keresgetni kezdett a térképek halmazában. Néha hangtalan villámok cikkantak fel a sötét égbolton, s pillanatokra látni lehetett az óceánt. Félelmetes arcát mutatta. Őrjöngött az óriási szélben. Arra gondoltam, hogy vannak hajók, s rajta emberek, akik most sokkal jobban félnek, mint mi, s furcsamód ez erőt adott. Megint gyorsítottam, pedig az eső úgy esett, mintha dézsából öntenék. Fél óra múltán megláttuk a város fényeit. Én megint ittam, de közben láttam Tünde rosszalló arckifejezését. „Értsd meg, nem jutunk el a szállásunkra, ha nem stimulálom magam, halálosan fáradt vagyok." Tünde csendben, beleegyezően bólintott, s megsimította a hátamat. Temucóban már könnyen tájékozódtunk, mert német telepesek építették, minden szögletes és geometrikus volt. Igaz, a földet a spanyolok után ők vették el az indiánoktól. Arra viszont már nem volt hatalmuk, hogy az utcaneveket is németesítsék. Mint később megtudtam, csupa araukán indián harcosról nevezték el az utcákat, tereket: Lautaro, Caupolicán, Sindram. A spanyolok egykor rettegték ezeket a neveket, mert soha nem tudták legyőzni a mapucsékat. Ezért élhetnek még mindig ezen a földön, a sajátjukon.

Tartalék benzinnel értük el éjjel kettőkor a lelkigyakorlatos házat. Halkan kopogtam, hogy ne verjük fel a többi lakót. Nehezen nyitottak ajtót. Maga a házfőnök engedett be minket.

„Bocsánat a késői zavarásért, monsigneur Hourton rektor úr meghívására érkeztünk Európából, Magyarországról…" – mondta Tünde, s hozzáfűzte, hogy két évig fogjuk tanítani az egyetemen a kulturális antropológiát, és…

A házfőnök közömbösen legyintett. „Megmutatom a szobájukat. Reggelig ne zuhanyozzanak, mert mindenkit zavarnának. Éhesek?" „Nem, csak pihenni szeretnénk." „Helyes, hisz ma már szenteste napja van, regulázzuk meg magunkat. Tekintettel, hogy fáradtak, kilenc óráig alhatnak itt. Tisztálkodjanak, utána keressék fel a rektor urat", adta ki keményen az utasítást a szigorú férfi.

A rektor, ősz hajú, magas férfi, ötven és hetven között, szóval kortalan, nyájasan fogadott minket. Rögtön kávéval, teával és frissítőkkel kínált minket. „A pályázati munkájuk remek; nem is volt kétséges, hogy magukra szavazok. Január 15-én kezdődik a munka, addig akklimatizálódjanak: sok gyümölcsöt egyenek, s meg ne kóstolják a helyiek marhasültjeit, mert a külföldiek nagy része rosszul lesz tőle. Ingyenszállást biztosítunk önöknek az egyetem kollégiumában, ha igényt tartanak rá. Január vége felé megszűnik az esőzés, gondolom, ez sok nehézséget okozott az úton, s hirtelen meleg lesz. Nappal 30 fok körül, de éjszaka a Jaima lehelete miatt fagypont is lehet. Meg fogják szokni. Ez a klíma edzi a testet, de még inkább a lelket."

Úgy döntöttünk, hogy a város határában bérlünk egy kis faházat, s onnan járunk be az egyetemre dolgozni. Vaktában, térkép nélkül, megnyugodva keresgéltünk kiadó házat. Egy hosszú vashídon el is hagytuk a várost, és megpillantottuk a Temucót körbevevő csodálatos tájat. Dombok, óriás erdők, sziklák, patakok, tavak csillogtak a napsütésben, elíziumi érintetlenségben. Mintha soha nem járt volna erre ember, ez volt az érzésünk. Barbár megszállónak éreztem magam a vad Szamurájjal, ami bömbölt alattunk, mert a kerekei mélyen belesüppedtek az átázott talajba. „Induljunk vissza", kérte Tünde, s bólintottam. „A következő elágazásnál visszafordulok." A kereszteződésnél fölnéztünk a dombtetőre, s egy csehovi hangulatú nagy faházat vettünk észre. Szavak

nélkül is megegyeztünk, hogy feltétlen megnézzük. Egy idős házaspár lakta az emeletes faházat. „Rég nem adtunk ki szobát, kedveském – mondta Tündének a ház asszonya –, de ha annyira tetszik maguknak, és a férjem is beleegyezik, megalkudhatunk. Rövid időre úgysem adnánk ki, de két év nagy idő. Menjenek fel az emeletre. Öt szoba van ott. Addig én beszélek az urammal. Mit is mondtak, Európából jöttek?" „Igen, Magyarországról."

Minden poros volt odafönt, de látszott, hogy valamikor pazar életet élhettek egykori lakói. Üveges szekrények, szecessziós bútorok, süppedős perzsaszőnyegek, porcelánzuhanyozó és vörösréz kád, régi családi olajfestmények…

Gyorsan eldöntöttük, hogy a keletre néző szobát vesszük ki. Innen látni lehetett az egész őserdőt, a dombokat, s furcsamód, mintha folyosó nyílt volna a fák között, pillantásunk elérte az óceán szikrázó vizét is.

Fent vártunk, a kiválasztott szobában a válaszra. Kinyitottuk az ablakokat, mert áporodott volt a levegő. Az erdő fűszeres illata hatalmas erővel tört be a házba. Eukaliptusz, araukária fenyő és ezer ismeretlen növény küldte üzeneteit, és szokatlan nagy csend percegéseit hallottuk. Álltunk, álltunk ebben a szépségben. A nap kékessárgán égett az óceán fölött, de már éreztük a melegét, s hogy hamarosan átveszi az uralmat a nedves, átfázott táj fölött. A délelőtti fények sziporkázásába néha-néha belecsillant nyugat felől néhány hideg fehér fénypászma, s amikor feltámadt a szél, és széthajtotta a százéves fenyők ágait, egyszer csak megpillantottuk a Jaima-vulkán havas tetejét. Ekkor lépett be a ház asszonya, ahogyan a spanyol mondja, alma de casa, a ház lelke. Mosolygott, és átölelt minket. „Örült a férjem is, hogy megbízható, kedves emberek laknak megint a házunkban. Minden bizonnyal remekül ki fogunk jönni egymással. A férjem azt üzeni, csak már tüstént kedik a konyhában, hogy vacsorára szeretettel látja magukat." „Megható a kedvességük. Köszönjük, elfogadjuk." „A szoba rendjéről én gondoskodom, csak nem hiszik, hogy elhanyagoltan adjuk ki?! Mivel szép az idő, eső sem lesz, amíg körbenéznek, rendet teszek." „Kiváló ötlet. Csodálatos a vidék" – mondtam.

Az első benzinkútnál lemosattam az öreg Szamurájt: benzin, olajcsere, kerékmosás, meg minden egyéb. Addig a szemközti étteremben korai ebédbe kezdtünk. Tünde persze csak salátákat és szószokat kért, én pedig a rektor intelme ellenére csilis, paradicsomos, fokhagymás félig sütött marhasültet kértem temucói módra, ami azt jelentette, hogy vörösborba kevert curryvel kellett locsolgatni a kéttenyérnyi húsdarabot. Tünde elképedt, amikor meglátta szervírozáskor a húst. „Úgy érzem, most kell az erő!", mondtam, így erről nem is beszéltünk többet.

Az öreg terepjáróra alig ismertünk rá, csillogott-villogott, s a végszámlát böngészve azt hittem, egy nullát lefelejtettek. Megbízható információ volt, hogy Dél-Chilében olcsók az autószerelők. Busás borravalót adtam a fiatal, olajos képű szerelőnek, aki meghajolt, s annyit mondott: „A fékcsövet is kicseréltem, de az nincs a számlán. Jó utat!"

Már kifejezetten meleg volt, amikor ráfordultunk egy széles, meredek útra. Párállott az egész vidék a nap erejétől. A föld, a fák, a víz és a nap illata együtt a legfinomabb parfümökkel vetekedett. Testet, lelket pihentető táj.

Még nem gyorsítottam fel, amikor a bozótos, sűrű erdőből egy férfit láttunk kilépni. Az utat szemlélte, s lestoppolt minket. Elhanyagolt külsejű, szakállas,

nyurga fickó volt, tán ötven körüli. Fékeztem. Tünde rugdosta a lábam: „Ne állj meg! Ki tudja, ki ez?" „Mégiscsak szenteste napja van" – néztem a feleségemre.

A férfi ennivalóra kért pénzt. Az erdőben lakik, állította. Nem tud mindennap halat fogni, az erdei gyümölcsök pedig még nem értek be. Adtam neki kétezer pesót. Kevesellte. Én meg sokalltam a tolakodását, de azért megköszönte, úgy sziszegve. „Ha szépet akarnak látni, menjenek fel a menedékházhoz, látom, idegenek. Onnan csodálatos a kilátás, még Argentínába is átér a tekintet. Csak egyenesen ezen az úton, föl a Jaimára, s úgy 2500 méter magason, a Rio Blanco másik oldalán megtalálják. Ott olyan keskeny még a Fehér-folyó, hogy át lehet rajta lábalni." Gázt adtam. Mindkettőnkben rossz érzést hagyott ez a találkozás. „Nagyon különös alak volt…" – jegyeztem meg. „Igen – gondolkodott el Tünde –, a legfurcsább dolgot észrevetted?" „Nem én!" „Minden rongy, amit viselt, tökéletesen száraz volt rajta, pedig egy erdőlakó. És heteken keresztül zuhogott az eső…" „Nem is figyeltem. Fölmenjünk a menedékházba?" Tünde elbizonytalanodott: „Bírja majd a kocsi?" „Attól ne félj, hamar fent leszünk!" A Szamuráj motorja erősen és egyenletesen dolgozott, pedig egyre meredekebbé vált az út. „Figyelj, Tünde, minden eligazító táblát! Átkelés, menedékház, lavinaveszély, úthiba, mindent. Nekem sincs sok gyakorlatom a hegyi vezetésben."

Kétezer méteren le kellett kanyarodnunk a betonútról földútra. Itt már szinte csak lépésben mehettünk. Tünde egyre nyugtalanabb lett a sok rázkódástól és a vadidegen tájtól. „Forduljunk vissza. Nem érdekel a csodálatos kilátás" – mondta váratlanul. „Két-háromszáz méter magasság választhat el minket a menedékháztól, most már ne forduljunk vissza."

Találtunk egy barátságos, napsütötte kis tisztást. „Pihenjünk itt egy keveset, megnyugszol, aztán pillanatok alatt már ott leszünk." Tünde megcsókolta a homlokomat. „Jó nagyon veled" – mosolygott rám. Bekapcsoltam a terepjáró rádióját. Hatvanas évekbeli countryzenét találtam, a többi állomást már nem lehetett fogni ebben a magasságban. Ittunk némi lélekerősítőt, és meglepetésnek Tünde igen finom francia lágy sajtot kotort elő a kocsi valamelyik zugából.

„Látod, milyen nagy az Isten, minden jóval elhalmoz minket! – nevettem rá. – Gyönyörű karácsonyt tervezett nekünk!"

A tisztástól jobbra, teljes meglepetésként, keskeny, repedezett aszfaltos útra bukkantunk. Biztos voltam benne, hogy ez a menedékházhoz vezet. Tünde is felsóhajtott. Csiroje papagájok százai cserregtek fülsiketítően az út menti óriás fenyők ágain.

És az út szélesült. Teljesen megnyugodtunk, amikor megláttuk a táblát: „Menedékház – 500 m". De evvel egy időben mást is megláttunk.

Nem akartunk hinni a szemünknek. Egy kövér asszony, vagy csak alaposan fel volt öltözve, nagy batyuval baktatott az út bal szélén. Melléértünk, s láttam, hogy öreg indián asszony. Hogy kerülhetett ide? – villant át rajtam. Hosszan néztük egymást. „Winka!" – mondta lenézően. „Mapucse?" – kérdeztem. Bólintott, és indult tovább közönyösen. Lassan követtük a kocsival. „Nem tudja, hol van a menedékház?" – kérdezte a feleségem. Nagyon rossz spanyol kiejtéssel válaszolt az indián asszony: „Itt, szemben kell átmenni a folyón, a Rio Blancón, de a maguk helyébe visszafordulnék, mert Piján haragszik ma. Forró a feje, mint a maguké." A semmiből felbukkant mapucse asszony hirtelen befordult a vadonba, s eltűnt az óriás fák között.

Egy roskatag fahídon keltünk még át egy kicsi patak fölött, amely eresztékeiben recsegett a kocsi súlya alatt, s végre megpillantottuk a Fehér-folyót. Nem volt szélesebb nyolc méternél, de kristálytiszta vize fortyogva, sebesen zúdult alá a völgynek. A kettős csúcsú, hófedte Jaima-vulkánt egész szépségében és vadságában láthattuk innen. Még egy hidat kellett elérnünk 500 méterrel feljebb, legalábbis így mutatta egy tábla. Igazából már 2800 méter magasságban voltunk, a hegy tetejétől alig fél kilométerre. A „Puente" feliratú táblát végre megtaláltuk: „Híd", le is fékeztem, de átkelőhelynek nyoma sem volt. A Fehér-folyóból hatalmas, laposra csiszolódott sziklák álltak ki. „Mintha Piján isten nyalta volna őket ilyen simára…" – jegyezte meg Tünde nehéz sóhajjal. „Mi a baj?" – kérdeztem. – Olyan, mint egy híd, vízszintes, és a sziklák közt alig van résnyi távolság. Megbízhatóbb, mint ha emberek építették volna."

Tünde becsukta a szemét arra a fél percre, amíg áthajtottam a folyó szikláin. A másik oldalon, miközben kért egy kis mangólevet, ennyit mondott: „Mindig őrült voltál, de hát mit tehetnék veled?"

A térdig érő hóban fölfelé kaptattunk; Tündét valósággal húznom kellett: nem fizikailag, idegileg fáradt el. Láttam az arcán, nem is érti, miért vánszorgunk a hegytető felé. „Mindjárt pihenünk, iszunk egy jó forró teát rummal, megebédelünk, és csodáljuk a tájat – biztattam. – Karácsonykor kevés embernek van ilyesmiben része." A hó közben egyre gyorsabban olvadt; vékony, ezüst vízerecskék jelentek meg a keményre fagyott jégkéreg tetején.

Menedékháznak nyomát sem láttuk. Kezdtem én is elbizonytalanodni, hogy jó irányt választottam-e. Sokáig csak lefelé tudtunk nézni, meggörbedt testtel, de amikor már a hószemüvegen át is csak káprázott a szemünk, felemeltük tekintetünket a magasba. Irdatlan látvány tárult elénk. Éppen velünk szemben megláttuk a Fehér-folyó születési helyét, egy gigantikus jégbarlangot, ahonnan lassan csordogált elő a Rio Blanco.

Istentől való, boltíves jégépítmény. Emberi kéz nem tudna még csak hasonlót sem alkotni. Szikrázó, gyémántkeménységű bejárat az ismeretlenbe. Lassan végigpásztáztuk tekintetünkkel a tájat.

Jobbra tőlünk, kissé a hátunk mögött, tán száz méterre, észrevettük az egykori menedékház méteres betonalapjait, és a belőlük kiágaskodó girbegurba, rozsdásodó vasrudakat. – Micsoda erők söpörhették el ezt a hatalmas, erődítményszerű menedékházat?! Két méter vastag betonfalak váltak itt percek alatt semmivé. És az emberek, a hegyjárók? Mi lett velük?

Tündén is nyilván átfutottak ezek a gondolatok, és reszketve bújt hozzám. „Menjünk gyorsan innen el" – suttogta dideregve a félelemtől.

Megdöbbentem a romok láttán, de a szívem akkor kezdett el igazán kalimpálni, amikor a lábam alá néztem. A jeges hó rohamosan olvadt köröttünk. „A kocsihoz! – kiáltottam Tündének. – Olvad az egész hegycsúcs. Igaza volt az indián asszonynak. Forró a feje Piján istennek. Mindent megolvaszt."

Eszelős rohanásba kezdtünk, többször belebukva a hótakaróba. De fogtuk, szorítottuk egymást, amennyire csak lehetett. Végre észrevettük az öreg Szamuráj sziluettjét. A kerekeit már elérte a Fehér-folyó jeges vize. Már nem látszottak Piján isten laposra nyalt sziklái, melyeken nem is olyan rég átkeltünk.

„Talán 25-30 centivel emelkedett meg a vízszint. Át kell mennünk most azonnal, mert lejjebb még szélesebb lesz a Fehér-folyó… Vagy itt, vagy sehol!"

Tünde sírt és veszkődött, félt: „Beleveszünk a gleccserfolyóba. Nem látod a sziklákat a víz miatt." Igaz, a víz irdatlan erővel zúdult a völgy felé. Én sem voltam magamban biztos, de erőt mutattam Tünde felé. „Átmegyünk!" – mondtam, és ugrottam be a kocsiba, nehogy lássa az arcomat, ami a hidegtől, az italtól és a halálfélelemtől minden bizonnyal szürke lehetett. Szeretett szentemhez imádkoztam magamban, László királyhoz: „Imádkozzál érettünk, dicsőséges Szent László. Közbenjárásodra, Uram, őrizz meg minket a gonosztól."

Nem tudom, hogyan – átvágtam a vízen. A kocsi a túlparton nekivágódott egy fatörzsnek, s két reflektor azonnal kiégett. Alkonyodott, az erdőben pedig már szinte teljes volt a sötétség. „Nagyon figyeljük az utat – mondtam Tündének –, mert attól tartok, az ócska fahíd összeroskad alattunk." Nem kellett volna hangosan gondolkodnom, mert a feleségem a könnyeitől fuldoklott.

Az erős, de már élemedett Szamuráj hörögve csúszkált a mély, veszélyes talajon, persze a „fél szeme" is hiányzott, így én sem láttam rendesen. Még háromszor vágódtunk fenyőtörzsekhez. Szerencsére, a kocsi oldala belülről meg volt erősítve acélcsövekkel. Tünde halálos csendbe burkolódzott. Én sem tudtam beszélni a fáradtságtól, csak az útvonalon járt az eszem, hogy leérjünk Dante vaksötét erdejéből a városba.

A fahidat elsodorta a Rio Blanco kiáradt vize. Nem sokon múlott, hogy bele nem csúsztunk a patakmederbe. Elemlámpával néztem körbe a környéken, miként lehetne átvinni a kocsit. Isten megint kegyesen ránk tekintett. Az egykori híd roncsait vagy 40 méterrel az eredeti helyétől megtaláltam, s a legnagyobb deszkák keresztben álltak meg, ellenállva a víz sodrásának. Tünde is kiszállt a kocsiból, s az egyre jobban szakadó esőben a nevemet kiáltozta. Visszamentem vele a Szamurájhoz, s eget verő hazugsággal kijelentettem: „Egy óra múlva otthon leszünk a meleg szobában." Valamennyire megnyugodott.

Igen, a terepjáró csörlőjére eddig nem gondoltam. Azt sem tudtam, működik-e. Az ötujjnyi vastag deszkák köré tekertem a drótkötelet. A tenyeremből ömlött a vér. Közel álltam a Szamurájjal a mederhez, ittam egy kortyot előtte, s megnyomtam a csörlő gombját. Legalább egy percig semmi jelét nem adta a motor, hogy megmozdulna a „zsákmány", de utána szép lassan, mert ez tényleg szép volt, a sokmázsás rakomány kezdett kiemelkedni a vízből.

Fél óra alatt lefektettem a „régi-új hidat", s át is keltünk rajta.

Lent, a hegy lábánál, ahol már nem nőttek az óriási araukáriák, balra kinéztem az ablakon, s egy iszonyatos széles, nagy folyót láttam: az volt a Fehér-folyó.

„Szenteste – mondta Tünde –, ilyen nem lesz több." És nem is lett, mert három hónapra rá meghalt a feleségem hirtelen, egy Peruból összeszedett trópusi vírustól.

Az óriási faház ki volt világítva. Minden ablakában gyertyák égtek. A két öreg szállásadónk ünnepi vacsorával várt minket aggódva, s a nyakunkba borultak. Ott fagyoskodtak az esernyő alatt, az ódon ház bejáratánál, pedig csak egy napja ismertük egymást.

Az utolsó jelenés

Nem maradsz soha egyedül. A kobaltkék-arany égbolt törésvonalai azt sejtetik, hogy sokfelé létezik átjárás. Az egyik égi rianásban megláttam az arcát. Most hófehér kavicsra próbálom ráfesteni. Jól sikerül, de élettelen. Vízbe teszem a követ. A fénytörés sem lehel bele életet. Egyetlen érintés hiányzik. Végtelen távolság, végtelen közelség.

A Tűzföld felé tartunk a Puerto Éden nevű teherhajón. Megtűrt személyek vagyunk a tapasztalt tengeri medvék között. Egyedül a fedélzetmester szimpatizál velünk: „Nyolc óra múlva elérjük a Golfo de Penát. Csak kenyeret egyenek addig."

A Golfo de Pena a Szenvedések Öble. Itt érünk ki a nyílt óceánra. Hóviharral és tízméteres hullámokkal tör ránk a hatalmas víz. A fedélzetmester a kabinunkba parancsol minket. A böjt hatásos a tengeribetegségre. Este tízig nézem az imbolygó falakat. Ő már alszik. Megsimítom az arcát. Mély álomba zuhant. Óvatosan csukom be magam mögött az ajtót, aztán a sok függőleges vaslétrán fölmászom a hatodik emeletre. Az ötödik szinten megszédülök, mert a néhány pillanatra előbukkanó telihold fényénél fölfogom, milyen magasságban vagyok, s az őrjöngő óceán ólomszürke hullámtornyait is meglátom.

Odafönt a kiláncolt napozóágyak vadul csúszkálnak. Majdnem levernek a lábamról. Fölfedezem a hajó legmagasabb pontját. Valami szellőzőnyílás lehet. Nincs rajta kapaszkodó. Fölkúszom rá, s a szellőzőrács vasrúdjaiba akasztom a lábam. Istenkísértés. Ma csak két fél Pisco Sauert ittam.

– Ez lenne az igazán méltó elhagyása a világnak – súgja fülembe a Sárkány. – Az egész Csendes-óceán a sírod lenne.

Brahms D-dúr hegedűversenye dübörög bennem. A csendből fölrobajló, velőig hatoló hegedűhúzások. Amikor először hallottam ezt a zenét, hancúroztam az élettel. A mulandóság annyit jelentett nekem, mint Dalí Égő zsiráfja. Loholás az emberi bölcsesség után. Akkor még a Kármel hegyére vezető útról sem hallottam: „A titkos lépcsőn át utamra tértem a vaksötét éjszakában."

– Hol tarthatok? Haladok előbbre?

Folyton kínzó kérdések.

– Gyere le a magasból. Nagyon veszélyes – hallottam egyszerre reszkető hangját. – Őrült vagy…

Leereszkedtem a hajótoronyról, s nyugtatólag átöleltem. A hidegtől és a félelemtől remegett egész testében. Sötét, csillagtalan, vak éjszaka volt, s havas esőt vert arcunkba a keserű illatú óceáni szél.

– Magam sem értem – mormoltam, s minden erőmmel szorítottam, hogy a félelem távozzon belőle.

Úgy bújtunk össze a dülöngélő kabinban, mint akik a végítéletre várnak. Sikoltozott a vihar. Minden emberi tartást és erőt, szabad akaratot semmivé téve.

Cserélj lelket és arcot. Ez az utolsó lehetőségünk – suttogja. Eszembe jut a drága Keresztes János: „…megszűnt, mi volt, mi voltam, liliomágyra hullt, elmúlt a gond, és minden vele múlott."

Reggelre eláll az eső. Ragyog a táj a napsütésben. Ezernyi sziget. Zöldek, barnák, kopár szürkék, sárgák. Az óceánba mélyen lelátni. Hófehér madarak

suhannak egészen közel a víztükörhöz. Ilyen lehetett a Föld, mikor megteremtette Isten.

A hajókorlátnak támaszkodva figyeljük a hangtalanul repülő ismeretlen madarakat.

– Tudom, miért hasonlítunk annyira egymásra. Látom benned lelkem minden moccanását. A százszor elodázott döntést és a nagy nekibuzdulásokat.

Megint fölkecmergek a földről, s este már Avilai Teréz tökéletes várkastélyában bolyongok.

Nagyhét volt. A világ kezdetekor megérkeztünk a világ végére. Punta Arenas legkisebb templomába mentünk. Jézus ott feküdt a sziklasírban. A megbánás, a megbánás. Minden tűzföldi indiánt kiirtottak, onákat, kaweskharokat, jamánokat. Így nem értettük, miért is haragudhatunk egymásra bármiért. Csak a finom rezdülések és az egymásra találás bizonyossága maradt bennünk, nézve a Megváltó földi létének kezdetét.

A temetőben gyertyák égtek. Errefelé ilyenkor tartanak nagy tűzáldozatot. Tűz emészti fel a holtak bűneit. Lángol a sírkert. Apokaliptikus látvány. Egy öreg fa is tüzet fogott. Örök fáklyaként izzik a kérge.

Harsogó német turistákkal találkozunk, akik nagyszüleik sírjainál a Deutschland, Deutschland über alles-t üvöltötték. Nem sokkal távolabb sárgarézből öntött ona indián ember nagyságú szobra áll. A vadember kenotáfiuma. Ágyékkötős, lapos orrú, kiugró szemöldökeresszel. Nem hiszem, hogy a „művész" tanult valaha életében antropológiát. Így tán a Homo Erectus nézhetett ki.

Az ember önző és hazug. Még magát is becsapja. A szobor lábánál márványtáblácskákon könyörögnek hozzá: „Segíts meg, indiánocskám!" Fölfordul a gyomrom a képmutatástól.

Olyan okos volt, hogy azt mondta: „Ne menjünk most inni, drágám." Megelőzte a mozgolódó akaratot. Jót röhögtünk egy repülőtiszt sírjánál, aki a földön halt meg. A túlméretezett márványtömb tetejére aranyozott órát állítottak. Örökké negyed tízet mutat. Az anyagban állt meg a szíve. Többé ki sem mozdulhat. Kiröhögtük a halált meg az egész sleppjét.

Este elmentem az orosz zsidó kocsmájába mentalikőrözni. Idegenekkel akartam találkozni. Alig voltak az ivóban. Orosz, angol, spanyol keveréknyelven elsertepertéltünk. A harmadik pohár után a kocsmáros megkérdezte: – Egyedül jött nagypénteken a Tűzföldre?

Igen. Akkor villant át rajtam a hálátlanság. Vár engem aggódva, és késlekedésem miatt tán arra gondol, nem volt igaz öt évvel ezelőtti nagypénteki látomásom, amikor Jézussal találkoztam. Egy hosszan tartó szenvedés kitisztított. Zokogva ültem fel az éj közepén az ágyban. Félhold. A derengés és a sötét határán Jézus arca, rajta minden keresztkín. Megsajnáltam a mindenség urát, úgy, mint még soha senkit. Ennyit mondott csupán: „Nincs a templomodnak még teteje." – Nincs... Máig sem tudtam befedni. Pedig mellettem állt a tiszta erő.

A Magellán-szorosnál sétáltam. Innen már nem lehet továbbmenni. A királyok vijjogva csapódtak a vízre. Érthetetlen volt számomra, miként tudnak újra fölemelkedni a hullámok közül. Ügyet sem vetetettek jelenlétemre, gúnyosan csijjogtak a magasban.

– Miért nem akarsz, megátalkodott, hozzá sietni? Kitört rajtad a kalandor. Ilyenkor persze Wlacekra hivatkozol, dédapádra, aki a családi legenda szerint

idős korára, hátrahagyván gyereket, asszonyt, a Kaukázusban telepedett le. Az ottaniak fölfogadták birkapásztornak. Határozottan tudni véled, hogy boldogan halt meg 96 évesen.

Veszetten mennél tovább. Szvidrigaljov-szimptóma. Lassan te is pókokkal teli fürdőháznak látod az örökkévalóságot.

A városban nem lehetett eltévedni. A dombtetőn egyetlen vén babérhéjfa állt. Mellette laktunk. Már nagyszombat volt, mikor benyitottam a hotelszobába. Csukott szemmel ült a fotelban. Éreztem, hogy nem alszik. Mély kontemplációban volt. Az éles, hideg hajnali napfényben az arca olyannak tűnt, mint egy halotté. Megcsókoltam a homlokát.

– Ne mondj semmit. Tudom, hogy szeretsz.

Az előre kidolgozott szövevényes, féligaz magyarázataim porrá omlottak össze.

– Mit akarsz ma csinálni?

– Nem érdemlem meg.

Így ugráltunk át több tucat felesleges kérdést és választ.

Észak felé repültünk, kevésbé zord vidékre, Chiloéba. Kihajóztunk egy lakatlan szigetre. Errefelé a lakott földek számítanak ritkaságnak. Az is lehet, hogy mi voltunk az első emberpár, aki itt járt. Szúrós, meleg sárga virágú bozótok között fiatal eukaliptuszok nőttek. A látóhatáron havas vulkánok meredeztek. Körbezárt minket a sötétkék óceán és a megfeneklett csend. Egy vörös sziklára ültünk a verőfényben. Innen az egész világ látszott.

– Szeretnél sokáig itt maradni? – kérdezte.

– Ennyi szépség között? – néztem rá.

– Csavargó! – nevetett fel hirtelen.

Sokáig hallatszott nevetésének visszhangja. Lehúztam a szikláról a karjaimba.

– Új, tiszta életet kezdünk – mondtam komikus komolysággal. – Te gyűjtögetni fogsz bogyókat, gyümölcsöket és édesgyökeret, én pedig halászom és vadat űzök.

Görcsös kacagásban törtünk ki. Törülgettük egymás arcáról a könnyeket, s további terveket szőttünk. Hová építjük a házunkat? Ki fog ivóvízért járni? Hány gyerekünk lesz?

Délután ötkor az öbölben várt ránk egy motoros bárka. Elkéstünk, mert szándékosan sokáig merengtem az óceánba vesző meggypiros nap korongján.

– Sötétedés után nincs esélyünk a visszatérésre. Itt kell töltenünk az éjszakát.

Különös illatú száraz füvekből fekhelyet készítettünk a bódító eukaliptuszok tövében. Hiába bújtunk össze, fáztunk. Idáig ért a vulkánok fagyos lehelete. Kimentünk a partra, s jelzőtüzeket gyújtottam a finom fövenyen: hívtam a chiloéi halászbárkákat. Két hajó is elsiklott mellettünk. Talán vadkempingezőknek néztek minket. Egyre jobban dideregtünk, és gyötört már az éhség is bennünket.

– Az utolsó lehetőség mindig képtelennek tűnik? – kérdeztem.

– Mindig.

Sergio jött értünk, a vén fókavadász Luna Azul nevű, viharoktól tépázott bárkájával. A nyílt, vad vizekre már senki nem vitte magával a szikár, hajlott hátú öreget. A hullámokon lebegő barna kocsajujót gyűjtögette.

Sergio emlékezett, hogy egyetlen szárított hallal indultunk útnak. Nyugtalankodott miattunk, pedig alig ismertük egymást. Annyira megörült nekünk, mintha mi találtuk volna meg őt.

Két nap múlva a mapucse indiánok földjére értünk, Araukániába. Az úton egyre jobban aggódtam, mert a keze és az ajka áttetszővé vált. Nem evett, nem ivott, csak a kezem fogta szorosan. Az indiánok sámánasszonya azt mondta neki: „Nincs rend maga körül. Ezt még a kutyám is érzi. Látja, kereng körbe-körbe, de nem vicsorog. Istenünk, Ngenecsen szereti a beteg, idegen asszonyt."

Megittuk a varázsfőzetet, amitől én jól éreztem magam, ő viszont rosszul lett.

„Valakin keresztül eljutni, valakin keresztül…" – ezek voltak a varázsló búcsúszavai. Fájdalmasan kongtak bennem.

Akkor már egy éve ténferegtem a világban egyedül. Hol a kocsmákat jártam, hol böjtöltem, de egyensúlyt nem találtam. Valamelyik Wesselényi utcai ivóba tértem be. Nyomorék koldus térdepelt a bejáratnál. A kezébe nyomtam néhány pénzdarabot, s máris elfelejtettem őt. A pultnál vörösbort és vizet kértem. Sokáig forgattam a fény felé tartva a sűrű, vérvörös bort. Bevillantak a biblia szavai Sirák fiától: „…ne nézd a bor csillogását…" Váratlan ötlettől vezérelve kiléptem a koldushoz. Kezébe nyomtam a vizet és a bort.

– Soha nem iszom alkoholt – rázta a fejét az elgyötört arcú férfi.

– Csak te változtathatod át, senki más – néztem rá merően.

– Nem értelek – pusmogta.

Percekig vártunk, aztán fölhajtotta a bort, s a vizet nekem nyújtotta.

Az imakő

Javier Cabrera régészprofesszornál jártunk Icában, a Paracas-félszigeten. Szívélyesen fogadott, mondván: Magyarország misztikusabb része a földnek, mint Peru, a hazája. Mindez persze latinos túlzás volt, mert percek leforgása alatt magánmúzeumának közepén találtuk magunkat, kövek, szobrok, múmiák, titokzatos textíliák tömkelegében. Kortynyi Pisco Sauert öntött nekünk, koccintottunk, s minden hebehurgya bevezető, enumeráció, ünnepélyesség nélkül mutatta tárlatát, ami ellen – mármint hogy tárlat – azonnal tiltakozott.

– Ez a bizonyságok asztala, az ember fogni, érinteni akar. Cudarul nehezen hisz, vagyis csak hiszeget, míg bele nem nyúl a sebbe. Érezni akarja más fájdalmát, mint Tamás, hogy ő közben ne érezze. Az efféle képtelenség is lehetséges Istennél, ha úgy akarja. És maguk hogyan akarják? – meredt ránk a nyolcvanesztendős, ifjonti mosolyú, gondolkodásában kondorröptű ember.

– Együtt – bólintottunk szinte egyszerre.

Emberi koponya nagyságú, súlyos, követ emelt le az egyik polcról Cabrera. Egyik negyede fehér, a másik fekete, a harmadik sötétbarna, a negyedik sárga színű.

– Minden negyedben titokzatos jelek állnak. Barázdált, plasztikus, élethű emberi agy, csak épp nem lágy és képlékeny. Megdöbbentő kidolgozottság – magyarázza a tudós.

Közel kétezer éves, szentjánoskenyérfából faragott, vaskos oszlop előtt álltunk meg.

– Epe- és májátültetés, vérátömlesztés, embrión végzett, méhen belüli műtét – láthatják a saját szemükkel – hümmög a professzor. – Nazcai kultúra, a Krisztus előtti első századból …

Egyre nagyol, egyre sűrít, századokat ugrál át Cabrera, ami némileg elbizonytalanít. Ennyire nem ismerjük saját históriánkat, az ősök tudását?! A professzor azonnal észleli lopakodó kételyeimet.

– Kabajéró, Lovag úr, hisz ismeri a Szentírást, miért inog meg?! „Szentek vagytok, istenek lehettek…” – mondja Jézus Urunk. Saber esperar! Ne feledje: várni tudni kell!

Lélekvezetőm mellém simul hallgatagon.

– Igen – ennyit suttog csupán. Az ő igenje csak lassan csorog végig a szívemen. Már több mint ezer napkelte fénylett föl azóta, hogy elindultunk idegen földre.

Vastag üveg alatt kiterített finom szőttesre figyelek fel. A cérnavékony fonalakon apró ezüstbaglyok függnek.

– Ezernyolcszáz éve fülelnek ezek a szépséges madarak – mosolyog vendéglátónk. – A mocsika indiánok bámulatos keze munkája. Isteni csoda, hogy teljes épségében megmaradt.

Cabrera leültet minket kicsiny, indián leletekkel plafonig zsúfolt kávézójában, matézójában. Az erős matetea rendezi gondolatainkat. Bombiján keresztül szürcsöljük az őslakók méregzöld frissítő italát: „ Ó, Ngenecsen! Fáradt testem testesítsd, fáradt lelkem lelkesítsd, szellemem tedd fehér tűzzé!” – kiáltják a mapucsék hálásan, ha megpihenhetnek, akár a kariók, csandrik,

gvaranik, kokmák, karingvák, arárok, tapirapék, csandulák, gvajakik… Hát mindenki a Szentháromsághoz esdekel?! Igen. Igen. Igen. Dél-Amerika Isten aranyló orcája, fiának megjelenése előtt. Ezért az összes tragédiába fulladt jezsuita, kapucinus, ferences misszió! Mutass példát, vén Európa, mosolyognak a rongyos sámánok, kik a szeretettől estek kábulatba, önkivetésbe, kiürítésbe, áldozathozatalba. Mindez pedig a tudás fonatos keresztje: alábukó, csavarodó, felszínre forduló titok-kötés, melynek kiszámíthatatlansága és megbízhatósága ott vibrál Cabrera tekintetében is.

– Menjenek északnyugat felé, Niebla pueblót keressék. A határában, ha már mindenki elnyugodott, bárhol áshatnak Szent Tamás-i bizonyságokért…

Ránk csapta az ormótlan kaput, s kigyújtott minden fényt az emeletes nagy ház termeiben. Gondoltuk, gyönyörködik az idők kútjának tükrében.

A ködben kell bizonyságot szereznünk, hisz niebla ködöt jelent. Bennem és feleségemben kétségek mozgolódtak, ezért csak két nap múlva szántuk rá magunkat a nieblai kutatásra. Két kis méretű rézlapátot és egy erős fényű lámpát vásároltunk, s este tíz óra felé ütött-kopott, de megbízható dzsipünkkel hátrahagytuk Ica városát. Pontosan északnyugatnak tartva, ahogy a professzor javasolta. Az aszfaltos, majd kavicsborítású utacska a várostól negyven kilométeren át egyenest a vöröses-sárga sivatagba vezetett. Lassítottam, majd egy idő múlva tanácstalanul megálltunk.

– Errefelé nem látok emberi települést, de még egy kulipintyót sem – mormogtam.

– Menjünk beljebb a sivatagba! – döntött határozottan a feleségem, amin elcsodálkoztam.

A terepjáró nyögött, reszketett, amint kapaszkodott az egyre magasabb dűnékre. Újabb kilométerek után úgy döntöttem, megállunk, mert még a tartalék benzinnel sem jutunk vissza Icába.

Kiszálltunk a kocsiból. A hold hideg fénye szétömlött a halott, idegen tájon. Pulóvert húztunk, ittunk kevéske ánizspálinkát, s a kezünkbe ragadtuk a lapátokat. Feleségem nevetni kezdett, ami átragadt rám. A felnőttek játékának tűnt ez az éji „ásatás". Nem hittünk benne. Csak néztük egymást – a világot s gondjait feledve. Közben az üres csönd jólesővé változott bennünk. Összetartozásunk végtelen régiségbe úszott át. A kopár vidék lebegő fénytengerré lett, s láttam magunkat kívülről: két alak, két különös kreatúra az öntudatból visszalépve a legegyszerűbb pillanatig, hol a dolgok árnyéka is elenyészik…

– Tamáskodjunk? – kérdeztem visszariadva földi helyünkre megszokott sűrítő nyelvezetünkön.

Tünde megkönnyebbülten sóhajtott, s nekifogott az ásásnak. Én közvetlen mellette kezdtem a sívó homok lapátolásába, de nem éreztem semmi eltökéltséget. Szent Ágoston dilemmája jutott eszembe, s ez visszafogott.

Hippó püspöke kegyelmi ajándékokkal fölgazdagítva évek óta próbált a Szentháromság misztériumának közelébe jutni. Egy napon a tengerparton sétált, s visszatért belé a szenvedtető talány gondolata. Lelke megzavarodott, elméje diabolikussá vált, testében galád feszültségek uralkodtak, s ekkor meglátott a finom fövenyen egy játszadozó gyermeket, ki apró gödröcskébe kanállal meregette a tenger vizét. Ágoston ostobaságnak tartván e játékos időtöltést, rászólt a fiúcskára: „Hiábavalóságot művelsz, fiam! Nem férhet bele a végtelen a véges kicsiségbe."

„Előbb befejezem én ezt az időtöltést, mint amin te tépelődsz", válaszolta a gyermek, s eltűnt Ágoston szeme elől.

Mégis ásni kezdtem, de fél szemmel a hideg szépségű égboltot fürkésztem. Feleségem viszont lázasan keresett a semmi közepén.

– Nem félsz a skorpióktól? Ilyentájt szoktak a sivatagban megelevenedni – kiáltottam át a másik gödörbe, amelyből már csak félig látszott ki Tünde.

– Én Rák jegyű vagyok, jól tudod. Azoktól félnek – lihegte, s diadalmasan, ünnepélyes némasággal fölegyenesedett az én „kutatóárkom" szélén, kezében gömbölyű, fekete követ tartva.

Meg akartam ragadni, de Tünde nem engedte.

– Ezt a tárgyat csak hozzá illő helyen lehet szemügyre venni. Érted?

– Világos – egyeztem bele.

Tünde gyorsan egy takaróba bugyolálta. Bedobáltuk a lapátokat a kocsiba, s máris indultunk volna, de az öreg japán Szamuráj makacskodott. Fagypont körül lehetett. Mi is fáztunk. Éjjel három óra. A szél is feltámadt, az út felől finom porfelhőket hozva magával.

– Lassan betemet minket a fölébresztett sivatag – néztem körbe aggodalmasan.

Tünde idegen hangon, nyugodt, e világtól szabadult lélekkel kántálni kezdett, kisöpörve magából s belőlem is a félelmeket.

„Holdanyánk, Tükörpalotás Királynőnk,
Gyöngyvizedért, hegyekig dagasztott hullámaidért
Sírunk egyre.
Gyötrődünk, ha pihenni térsz, palástodban viszed a csepp patakot is.
Ki tudná, mit akarhat az ember, csak Te: fényleni s rejtő zugokat keresni egyszerre.
Álmodni ébren, vagy őrködni álmok fölött?"

– Gyönyörű. Nem hallottam soha tőled…

– Pár napja tanultam meg egy punói koldusasszonytól… Evvel a kecsua dallal kéregetett a járókelőktől. Két sol volt nálam, nekiadtam.

– Szóval, Napot adtál a Holdért cserébe – nevettünk össze.

A süllyedő hold sajkája csendben elhagyta az égi vizeket, de maradék erejével még megsegített bennünket. A terepjáró motorja végre felbúgott, s mi gyorsan elértük a kavicsos utat. Feleségem elkérte a térképet, amelyet sokáig böngészett.

– Megtaláltam az alkalmas helyet, ahol méltó módon megtekinthetjük a sivatagi követ. Különös völgy ez, amit messze kerülnek a széles utak. Egyetlen járható hegyi ösvény vezet oda. Beletorkollik a Dos Cabeza, Két fej nevű falu főutcájába.

– Már csak néhány liter benzinünk van. Remélem, elérjük Dos Cabezát! – válaszoltam elnyűtten.

Két óra múltán föltűnt a pueblo. Tán tucatnyi jelentéktelen, kék-fehérre mázolt faház bújt meg a szikár völgyben. Teljesen elhagyatottnak tűnt a település. A kocsit a főtéren hagytuk. Csak a hátizsákot, amelyben a kő volt, s az ivóvizet vittük magunkkal. Sorra bekopogtunk a házakba, de egyetlen lélek sem jött elő. Ki tudja, hová lettek?

– Engem már szétvet a kíváncsiság – mondta a feleségem. – Lássuk végre a sivatag ajándékát!

Dos Cabeza terén mindössze egy kiszáradt kút állt, kerek kőlappal lefedve.

– Ez a hely tökéletes. A nap éppen a zeniten áll – állapítottam meg.

Feleségem, mint áldozati ajándékot, oly óvatosan helyezte a gömbölyded követ a sziklalapra, s szertartásosan fölemelte a fénybe. Zsíros fekete föld csillogású, finom rajzolatokkal volt teleróva.

– Olvass róla. Mit látsz? – biztattam a feleségem. – Elvégre te találtad meg…

– Emberszív formájú. Úgy értem, nem stilizált. Épp olyan, amilyen a mellkasunkban ver, csak épp kétszer akkora, s nagyon kemény kőzetből lehet. Az egyik oldalán az indián őslakó lombos fatörzset ölel át, mintha megrázná…

– Igen – kapcsolódtam Tünde elképzeléséhez. – Esőfelhők láthatók az ágak közt, s a lombokat erős szél fújja. Ugyanaz a jel, mint az ember szájánál. Ő tán énekel valamelyik istennek.

– Nézd csak! A fa gyökerei madárfejekben végződnek – lelkesedik Tünde. – Mintha a csőrükkel szívnák fel a fatörzsbe az életadó vizet.

Átfordítottam az icai követ a másik oldalára.

– Összeérő, egybefüggő világok. A fa lombja a szív túlsó oldalán az istenség fejdísze, koronája. Talán ehhez az égi hatalomhoz fohászkodik a fatörzset rázó ember – hozzá énekel. Az istenség jobb orcáján a felkelő nap jele. A szeme a sugarasan elhelyezkedő szempillákkal ugyanerre utalhat…

Egyszerre veszünk észre fontos részleteket, s egymás szavába vágva kerekítünk ki egy mitikus világtörténetet.

Leroskadunk a kút szélére. Kicserepesedett szájjal, mohón iszunk a vizeskannából. Tünde ujjaival simogatja a pókháló vékonyságú, mély rajzolatokat. Az arca ragyog, mint a hosszú szárazság után fellélegző, esőtől csillogó füvek, fák, bokrok.

Én is a kezembe veszem megint a sivatagi üzenetet. Akármerre forgatom, újabb és újabb történetet kezd mesélni a kő. Befejezhetetlenül. S mintha hallaná gondolataimat Tünde, megszólal:

– Vég nélküli litánia van rávésve. A régi ember imaköve ez…

Amint felpillantunk, bálvánnyá válunk a meglepetéstől. A falucska aprajanagyja némán áll körülöttünk. Minket néznek Dos Cabeza lakói.

Autonómiát követelő mapucsék
Temuco mellett

Macsi – Curileo – Nguillatun

Megadta a sors, a jó Isten, hogy fél éven át élhettem a dél-chilei mapucse indiánok között. A mapucsék ősi spirituális nép. A világ úgymond civilizált felén már régen elfeledték, hogy a láthatatlan világ milliószor hatalmasabb, erősebb és nagyobb jelentőségű, mint a szemmel látható. A látható világban az önzőség és hiúság pestise pusztít s a hatalom utáni vágyakozás tébolya. A mapucsék jól tudják ezt. Nagy szegénységben élnek. Sokat éheznek és fagyoskodnak, de ezen körülmények ellen nem lázadoznak. A szabadságukat, a családjaikat és a földjeiket védik, őrzik egyedül. De ezeket rendíthetetlenül! Az egyetlen amerikai népcsoport, amelyet a fehér ember fegyverei nem tudtak legyőzni mind a mai napig, a pénzzel csábítgató város sem fogott ki rajtuk. Óvják a földet, az erdőket, a vizeket s az állatokat. Ok nélkül a mérges kígyót sem ölik meg, s a vemhes pumára sem dobnak lándzsát.

„Ok nélkül nem teremthette az Isten, Ngenecsen" – mondják az őslakók. „A halakat csak egyesével foghatod ki, mert mindenkivel meg kell küzdeni, hogy nyugodt lélekkel aludj" – állítják.

Kemény életet élnek, de szeretik, mint a függetlenségüket. Láttam egyszer egy tizenkét éves mapucse fiút, aki kora reggel már a zsíros, fekete földbe tövig nyomta a szürkebivaly húzta ekét. Mélyszántást végzett egy meredek domboldalon. Alkonytájt tértem vissza ugyanazon az úton. A fiú még mindig szántott. Hihetetlen erő és földszeretet, kitartás a jóban.

Nos, ennyit üzenek az új konkvisztádoroknak: Dél-Amerika vérzik, mégis szeret!

Mind a mai napig. Múljátok felül aranyra, márványra, gőgre épült régi Európátokat! Cseréljétek ki megposhadt gondolataitokat a Szíriusz legyőzhetetlenségére, a sarkcsillagra… Jöjjünk össze, hogy megvitassuk, ér-e valamit az agyag és a szőlő, netán a Halál szép mívessége, mit utolsó perceinkben elhoz; vagy az élet sok furcsa hétköznapja. Átúsztam három zugolyán a setét, hideg, holt vizeknek; eveztem három halálgályán, de ily őszinte és igaz és bölcs emberekkel még soha nem találkoztam, pedig 38 országban jártam életem során.

Cédrus Művészeti Alapítvány
1136 Budapest, Pannónia u. 6.
Telefon: (1) 247-6657
Mobil: (30) 511-3762
E-mail: szongy@gmail.com
Honlap: www.naputonline.hu

Felelős kiadó: Szondi György
Szöveggondozó: Kovács Ildikó
Tördelőszerkesztő: Szondi Bence

ISSN 1787-6877
ISBN 978-615-80686-3-5